

22.
8
Q. D. B. P.
HYPOMNEMATA MISCELLA
EXQVISITIORA,
MAXIME

AD NOVVM FOE-
DVS RECTE INTERPRE-
TANDVM,

PRAESIDE
GEORG. GVIL. KIRCHMAIERO,
GRAEC. LIT. PROF. P.

ERVDITORVM DISCEPTATIONI
PERMITTIT

IO. NICOL. HVBSCHMANNVS,
LONGOSALISSA THVRINGVS,

AD D. XXIX OCTOBR.

A. R. S. c l s l s c c VII.

H. L. Q. G.

DISPVT. I.

VVITEMBERGAE,
PRELO CHRISTIANI SCHROEDTERI, ACAD. TYP.

AD NOVVM FOE
DVS RECTE INTERPRE
TANDVM
GEORGI GVLKIRCHMAYERO
IOHANNIS HUBSCHMANNVS
A. M. 1700
H. L. G.
WURZBURG

I.

Rinceps illa Theologiae

pars, quae ἐξηγητική dicitur, ac spectatim in Nouo Foedere versatur, si non prorsus a plerisque negligitur, at non pari industria, pari que facultate ingenii, ac linguae notitia, tractatur. Nam

alii, Graece satis mediocriter docti, et tantum non rudes, explicatione oraculorum diuinorum qualicumque, non ex fontibus, sed riuulis interpretationum et commentationum, ducta, contra, atque interpretes decet, contenti sunt: alii studiorum humanitatis peritiores, contextum sacrae dictionis paraphrasi et homiliis explanant: alii, exquisitissimis Graecarum literarum subsidiis instructi, diuini scripturae N. T. ita dant operam, ut partim ueram Spiritus S. sententiam ex intimis uerborum et loquendi formularum recessibus, quibus saepe abdita et retrusa est, eruant, erutamque ad dogmata emendationis religionis confirmanda adhibeant, partim orationem ἐδυνιαστικὴν ab obiectis uitiis defendant. Optimae huic interpretandi rationi Theologia nostra θετική omnia sua initia, fundamenta, praesidia denique omnia debet. Atque in ea, ex nostrati-

A 2

bus,

bus, post Lutherum, M. Chemnitius, I. Gerhardus, A. Calovius, S. Glassius, E. Schmidius, B. Stolbergius, praeter ceteros elaborarunt, qui, tantum abest, ut Anglis, Batavisque, quorum nominibus *Biblia Critica* maxime gloriantur, palmam concedant, ut his etiam nonnunquam praeripere uideantur, dignissimi profecto, qui partim a M. Polo, in Synopsi, Ed. Leighio, Io. Clerico, aliisque, exteris, summae Germanorum eruditioni haud invidentibus, laudentur.

II.

Certissimum imminentis barbariei signum est, contemptio Grammatices, non vulgaris illius, ac puerorum manibus tritae, sed eius, quae, praeter *μεθοδικήν*, id est, praecepta artis recte loquendi, *ἐξηγητικήν*, uiam rationemque explicandi autores, itemque iudicandi de scriptis, complectitur, et ambitu suo *Φιλολογίαν*, uel *πολυμάθειαν*, et *πολύσοφίαν*, continet, uid. G. I. Vossii Aristarchus. Rectissime itaque Erasmus, citius ad summum honorum, quos tres simul ordines, seu *facultates*, impertirentur, fastigium quempiam ascendere, quam unum Grammaticum laude dignum euadere posse, semel iterumque affirmavit, epist. de uita Orig. suffragante, in eandem fere sententiam, Frid. Taubmanno, dissert. de Lat. L. Sic, spreta Grammatica, omnes ingenuae artes, literae elegantiores pariter ac linguae spernantur, ipsaque Theologia, ut cetera taceamus, ope eius e crassis quondam tenebris in lucem reuocata, et a fordibus repurgata, obscuretur iterum, ac penitus contaminetur, est necesse. Argumento fit cumprimis caput de *iustificazione*, quod nec ullo intelligi modo, nec ad uerum usum in exercitacionibus

nibus poenitentiae et fidei accommodari potest, nisi uocabula τὸ δικαιοῦν, δίκαιος, δικαιομα, δικαιοσις, δικαιοσύνη, πίσις, χάρις, δωρεάν, aliaque, subtiliter, et ex instituto, excutiantur. Quamobrem arduo suo non satisfaciunt muneris, qui, explicaturi grauiſſimum hoc dogma, quod inſtar arcis et propugnaculi totius doctrinae, et religionis Christianae nobis eſſe debet, ſatis habent, ſi diſcipulis ſua, aut aliorum, praecepta obſcuriora, neglectis fontibus, decantent, illosque ſpinofiſ diſputationibus detineant, qui interiorem reconditamque ſententiam, unico Φιλολογίας ſacrae beneficio, non ſolum plane facileque perdiſcere, ſed etiam ſine negotio defendere, poſſent. uid. Chemnitius, Theologus Graece doctiſſimus, tum LL. Th. tum exam. concil. Trident. Porro, exponat quis uoces a Paulo de malo originis adhibitas, ſine Grammatices adiumento, exempli gratia, εὐπερίστατος ἀμαρτία, Ebr. XII, 1. τὸ κακὸν παρακείμενον, Rom. VII, 21. ex quibus, aliisque, uerborum momentis integra eius deſcriptio exſtrui debet. Praeterea, in argumento de Trinitate, potiſſimum inueſtigatione opus eſt τῆς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως haud leui. Liceret pari modo percurrere reliquos, eodemque praecipuos diuiniſ codiciſ locos, ſi neceſſitas poſtulareret, nec ſufficeret, oſtendiſſe curſim ſtriſtimque, pro oraculo habendum eſſe illud Glaſſii: *quanto eris melior Grammaticus, tanto melior Theologus.* Id quod egregie demonſtravit in aureo Philologiae ſacrae libro, uariſ multorum uoluminibus longiſſime antefeſſendo. Huius ueſtigiis utinam inſiſterent plures, ac eandem telam nauiter texerent, et, quantum notitia Graecarum literarum ualarent, in explananda N. I. ſcriptura experirentur,

cur, melius et Theologiae, et studiosae eius iuuentuti, consuleretur, quae, si praeter uulgi consuetudinem, maximo purioris coetus damno, inualescentem, ad ipsam Spiritus S. linguam delegatur, eiusque *deuotio* et *inuestigatio* ex profanis scriptoribus explicatur, confirmatur, illustratur, stupet, horret, et in nouum ueluti orbem, monstris plenum, delata sibi uidetur, parumque abest, quin tale institutum ab omni pietate quam remotissimum iudicet, et, haud dubio irrupentis barbariae indicio, aut Latinam, aut Germanicam, interpretationem reuera pro *austru* habeat. Venit hic in mentem excellentis Theologi, Io. Brentii, qui de edenda sua notatione figurarum in libris N. T. Joach. Camerarium grauissime admonuit, his usus uerbis, huc transcribendis: *Memini Philippum tibi iniungere hoc laboris, ut difficiliora Graeca uocabula in N. T. dilucidius, iuxta genuinas eorum significationes, e Graecis tuis auctoribus enarres. Itaque et ego uebementer obsecro, ut hoc, quicquid est, laboris non detrectes, et, si inceperis, precor, ut feliciter pergas. Ita enim non solum nomen tuum orbi commendabis, quod re non requirere scio, sed etiam de ecclesia Iesu Christi optime mereberis, id quod pro tua integritate solum spectas.* uid. Th. Crenius, V. C. animadu. Phil. et Hist. P. III, p. 146, cui, ob conseruatam ab interitu hanc epistolam, ingentes gratiae habentur.

III.

Sacrarum cultores rerum decet, ea, in Nouo Foedere, circumspicere rebus omnibus, rationibusque subductis, seligere, quae demonstrandi aliquid fidei caput uim habent, eiusque ueluti sedem ac domicilium continent, dedecetque contra, obuia, sine iusta senten-

tentiae cuiusque, sub uerborum inuolucro latentis, inquisitione, arripere, et minus commode interpretari, aut in aliorum quibuscunque interpretationibus acquiescere, et talia ad confirmandum adhibere, ac opponere aduersariis, quae infirmari possunt. Ponamus, exempli causa, oraculum illud, Col. II, 9, in quo, tanquam fundamento suo firmissimo, coniunctio ὑποστατική, ex capite de Christo, innititur: ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς.

Ὅτι) Coniunctio est hoc loco cum interprete Syro minime negligenda, nec pro superuacanea habenda, licet saepius in Demosthene, Plutarcho, Epicteto, praeter Thucydidem et Xenophontem ab Henr. Stephano, in Thesauro, nominatos, redundet: quippe quae nexum ostendit, pariter ac rationem exponit, cur Colossenses a philosophia sibi caueant. Huius, commate proxime antecedente, mentionem facit Paulus, eamque Fl. Iosephus, temporum illorum aequalis, Pharisaeorum, Sadducaeorum et Essenorum sectis comprehendit: *Ιουδαίους Φιλοσοφίας τρεῖς ἦσαν ἐκ τοῦ πάνυ ἀρχαίου τῶν πατέρων, ἢ τε τῶν Ἑσσηνῶν, καὶ ἡ τῶν Σαδδουκαίων, κ. τ. λ.* Archaeolog. XVIII, 2. item: *Τρεῖς γὰρ παρὰ Ἰουδαίους εἶδη Φιλοσοφείων, καὶ τοῦ μὲν ἀρετίων φαρισάοι, τῶ δὲ Σαδδουκαίοι. τρίτου δὲ, ὃ δὴ καὶ δοκεῖ σμενότητα ἀσκεῖν, Ἑσσηνοὶ καλοῦνται.* de bello Iud. II, 7. Sigillatim ad Essaeos, seu Essenos, non Platonicos, Gnosticos, Simonianos, sine omni dubitatione respicit diuinus epistolae autor, in quos scilicet omnia momenta, a commate 16, quod cum octauo connecti necessario debet, usque ad exitum capitis, plane accurateque conueniunt, ita, ut aliis nullo modo uindicari possint. adeatur Ios. Scaliger in clencho Trihaeresii Nic. Serarii cap. XXII et

et XXVII. Laudandus quoque est Mart. Chemniti-
 tius, qui ex Philone non minus, quam Iosepho, illo-
 rum mores, ritus ac dogmata expressit, et cum A-
 postoli uerbis contulit, eademque mirifice inter se,
 congruere demonstrauit, l. IV, exam. concil. Trid.
 p. m. 204. seq. Essaeorum uero secta Pharisaeorum
 disciplina longe seuerior, et praeceptorum, quae non
 a Deo, sed his suis maioribus, falsa pietatis mai-
 oris meritorumque opinione conficta, accepit, cere-
 moniarumque Iudaicarum retinentissima, ac, sine ex-
 ceptione temporis, urgendarum propagandarumque
 studiosissima fuit. Etenim σοιχῆια τῶ κόσμῳ tralate idem
 significant, ac dogmata, et respondent τῶ χειρογράφῳ
 τοῖς δόγμασι, quae Latine recte explanantur, ceremon-
 niae, ritus, decreta, lege Moſis inclusa, et, per σοι-
 χῆια τῶ κόσμῳ, id est, *elementa mundi*, omnibus ante o-
 culos proposita, ut signa, sub sensus cadentia, uenturi
 Christi, uel potius umbrae futuri corporis. Hanc igitur
 philosophiam, siue, uocabulo simplici, σοφίαν, auersari
 iubet Colossenses Apostolus, utpote quae tota ex cor-
 ruptis hominum scitis institutisque, παραδόσεις, item
 ἐνταλιμάτων καὶ διδασκαλιῶν nomine notatis, ritibus du-
 dum antiquatis, et fallaciis constat, adeoque praua, in-
 quinata, et manca est, nec κατὰ χριστὸν, id est, ad Chri-
 stum iam tum praesentem, conformata. Ratio statim
 subiicitur: ὅτι ἐν αὐτῷ, κ. τ. λ.

Ἐν αὐτῷ) H. Hammondi et I. Clerici alieniorem a
 mente diuina enarrationem hic tangere, operae non
 pretium existimamus. Nam cuius manifeste pater,
 uerba ἐν αὐτῷ cum prioribus, τὸν χριστὸν, si accurate inter-
 pungere uelimus, per κῶλον, seu membrum, recte,
 copulari, nec inciso locum esse, propter adiunctam hu-
 ius

tus commatis rationem, cum ultima superioris uoce
arctissime cohaerentem. A falsae autem et futilis
philosophiae explicatione nunc paullisper ad Chri-
stum, eiusque commoda et beneficia, non adum-
brata, ut, verbi causa, in περιτομή V. T., de qua nomi-
natim sermo est, sed in βαπτίσματι perfectissime,
solidissimeque nobis impertita, divertit: mox ta-
men rediens ad propositum, nonnulla Essæeorum
dogmata, usque ad finem capitis secundi, percenset.
Ceterum nemo, nisi cum Zvinglio, absurdissimae il-
lius ἀλλοιώσεως, innumerabilium matris errorum, archi-
tecto, desipiens, dubitabit, quin hoc loco humana Chri-
sti natura, seu corpus, sit intelligendum. Cyrillus enim,
Alexandrinus, iam tum secus sentientes stultitiae con-
uicit, ad quaestionem, ἐν τίνι δὴ οὖν κατώκησε πᾶν τὸ πλήρω-
μα τῆς θεότητος σωματικῶς; respondens, ἰδικῶς μὲν οὖν,
καὶ κατὰ μόνας ἐν τῇ τοῦ λόγου φύσει τοῦτο περιελάχθαι νομίζεν,
ἕσθηδες νομιδῆ. Ἴσον γὰρ εἶπεν, ὡς αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ κατώκησεν
ὁ μονογενής. Tom. V, P. 2, de recta fide, p. 144, edit. Paris.
1638.

Κατοικεῖ) Causa utique subsit, oportet, cur,
prae simplici οἰκεῖν, aut coniuncto ἐνοικεῖν, uel παροικεῖν,
aliisque, inhabitandi notione praeditis, hoc uerbum
Spiritus S. delegerit. Quod si enim Lyfiam, Isocratem,
aut Demosthenem, leuiter strictimque percurrentis
oleum et opera, uno omnium eruditorum consensu,
perit, cum singulae uoces, ab scriptoribus exqui-
sitissima industria elaboratae, pari cura expendi
debeant, ecquid de illis censendum N. Foederis in-
terpretibus, qui, de dictione et eleganti, et ponderis
plena, satis securi, rem potius ipsam, si Diis placet,
cupiunt explanare. O praeposterum hominum ge-
nus,

B

us,

nus, quod aedes uult intrare, ianua haud patefacta,
 et comedere nucleum, nuce nondum fracta. Sed
 in uiam redeamus, uocem paulo altius reperituri,
 quam praestantissimi quique interpretes, Erasmus,
 Casaubonus, Capellus, Grotius, Heinsius, alique,
 in *Bibliis criticis* collecti, ne extremis quidem, ut a-
 iunt, digitis attigerunt. A uerbo simplici τοῦ οἰκεῖν,
 tanquam foecundissima stirpe, multa nascuntur com-
 posita, eaque multiplici usu perpolita, ueluti ἐνοικεῖν,
 ἐγκατοικεῖν, μεταοικεῖν, παροικεῖν, περιοικεῖν, συνοικεῖν, a profa-
 nis, Aristotele, Isocrate, Plutarcho, Aristophane, aliis,
 non minus, quam sacris autoribus, usurpata, ut id ge-
 nus reliqua, siue σύζυγα, exempli gratia, οἴκημα, οἴκη-
 τήριον, κ.τ.λ. praetereamus. κατοικεῖν uero, licet prae-
 positione auctum, respondet hic τῷ οἰκεῖν, idemque
 ualet, ac ἐνοικεῖν, et a scriptoribus diuinis modo cum
 gignendi casu, et adiecta praepositione ἐπὶ, modo
 cum dandi, et orationis particula ἐν, modo cum accu-
 sandi, sine adiectione aequae, ac cum accessione ἐπὶ,
 modo cum aduerbiis locum designantibus, scite ner-
 uoseque coniungitur. Eius propria notio est habita-
 re, et, ut Matth. II, 23, IV, 13, recte ac linguae Grae-
 cae conuenienter uertendum, habitatum concedere,
 eaque apud Graecos interdum de diuturnioris tem-
 poris habitatione, plurimum de perpetua, adhibetur.
 Idcirco H. Stephani *Glossarium*, cui Ios. Scaliger, Is.
 Casaubonus, et Dan. Heinsius, haud dubie primas de-
 ferunt, ut Latinograec. domicilium ἐπιποισιμόν, κατο-
 κισμόν, ita Graecolat. κατοίκησιν, habitationem, habita-
 tum, domicilium, e contrario παροικίαν, inhabitatio-
 nem, et πάροικον, accolam, incolam, colonum, expo-
 nit. Septuaginta quidem interpretes τὸ οἰκεῖν iuxta,
 ac

ac κατοικῆν, promiscue, ac iusto discrimine sublato, de breuiore commorandi spatio, sed minus accurate, et praeter autoritatem, passim utuntur, cum παροικῆν poni satius fuisset; quippe quae tantum inter se differunt, quantum illud de stabili, fixa et perpetua sede, siue, ut uno uerbo *Glossarii* artifex rectius exprimit, domicilio, hoc de temporaria habitatione, seu potius commoratione, accipiendum. Illuc loquendi formulam, κατοικῆν ἐν πόλει, quotiescunque in N. occurrit Instrumento, huc uocabula παροικῆν et πάροικος, Luc. XXIV, 18, Eph. II, 19, refert Er. Schmidius, longe eruditissimus dictionis sacrae emendatioris uindex, cui anteferendus nemo, pauci pares putandi. Differentiae huius uis ex Ciceronis Catone elucet, ubi ita legitur: Commorandi natura diuersorium, non habitandi, dedit. addunt quidam codices perperam, locum. Eandemque Gregorius, Nazianzenus, Isocratis, si Graeco scholiastae credimus, perstudiosus imitator, perspectam habens, orat. X, de parentibus suis haec memoriae mandat: εὐσπλαγχοὶ, συμπαθεῖς, ἀρπάζοντες τὰ πολλὰ σῆτῶν, καὶ ληστῶν, καὶ τοῦ κοσμοκράτορος, ἐκ τῆς παροικίας εἰς τὴν κατοικίαν μετασκευαζόμενοι κ. τ. λ. id est, *ambo humani, misericordes, multa uineis et latronibus, et mundi principi eripientes, ab incolatu ad habitationem sese transferentes, cetera*, Tom. I, p. 162, edit. Paris. 1630. Subiicit Elias, Cretensis, in commentariis, a Iac. Billio Latine uersis, explanationem, admonetque scienter, incolatus et habitationis uoces tum fluxa, et instabilia, tum firma et sempiterna, significare. Incolatum enim esse breuem commorationem. Tom. II, p. 552. Pari modo oratione XVI scribit: τῆς παροικίας καὶ κατοικίας διαίρεσι; περὶ Φιλοπρωχίας p. 252. **Vt**

ea praetermittamus, quae H. Stephanus in Thesau-
ro annotauit. Interpres, uti paulo ante intellexi-
mus, κατοικίαν Latine reddidit habitationem, sed non sa-
tis apte, et ad explicandam scriptoris mentem pariter,
ac uerborum oppositionem, declarandam, accom-
modate, cum subtilius domicilium, a domo et sede
longe diuersum, dicendum esset, quod per habitati-
onem certam et fixam, in qua larem rerumque ac-
fortunarum suarum summam paterfamilias constitu-
it, Auf. Popma, differ. uerb. probe definit. compona-
tur Io. Caluini Lex. Iurid. Sic coelum, animorum,
postquam e corporibus excesserunt, domicilium Ci-
cero, exquisito nomine, sciens uolensque uocat.,
Tusc. I. pag. m. 1108. At uero obscurior τοῦ κατοικίαν
uis, quam hactenus enodauimus, uoce τοῦ περιχωρήν
patefiet magis et illustrabitur, quae noua sua signifi-
catione maximi momenti proprie huc pertinet, et
solum a Graecis diuiniore coetus doctoribus, Ire-
naeo, Cyrillo, Damasceno, in explanatione ardui hu-
ius argumenti, singulari purioris doctrinae adiumen-
to, ea notione frequentata, adeoque a profano uete-
rum usu remota, immigrandi, permeandi, penetran-
dique, ac aliquid undique complectendi, uim habet.,
sine confusione tamen, aut leuissimo alterutrius na-
turae detrimento, siue, ut cum doctoribus concilii
Chalcedonensis commodius loquamur, ἀσυγχύτως,
ἀτρέπτως, ἀδιαζέτως. uid. Euagrius l. II, c. 4. Id quod
ex similitudinibus, cum animi et corporis, tum ferri
et ignis, secum maxime coniuncti, pleno priscae an-
tiquitatis ore, prae illis, de unctioe et odore, luce,
et sole, laudatis, euidentissime, quoad eius, per infir-
mitatem conditionis mortalis, fieri potest, perspici-
tur.

tur. componatur Chemnit. de duab. in Christo nat. cap.
IX et XXIII. Inde περιχώρησις existit, estque ὅλαν πρὸς ὅλα
παντελὴς ἑνωσις ἀμυγῆς ἐν εἰδήλωσι. Quae sane uocabu-
la, mysteriis his consecrata, cur prorsus in Thes. sto-
Io. Casp. Suicerus omiserit, causam reperimus nullam,
miramur tamen uehementer, cum alioquin satis accu-
ratus sit, et superiorem τοῦ κατοικῆν ac κατοικῆν distin-
ctionem omnino approbet, ac Philonis, Iudaei, Basilii M.
Theodoreti, Asterii, et Theophylacti testimoniis con-
firmet. Iam tandem, subductis rationibus, summam faci-
ciemus interpretationis uerbi κατοικῆν, Spiritus S. menti
unice congruentis, quae hanc habet sententiam: In hu-
mana Christi natura, siue corpore, perinde atque in pro-
prio suo et fixo domicilio, πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος
perpetuo habitat, adeo, ut illam totam complectatur,
peruadat, penetretque, ac plena et perfecta sua ma-
iestate undique compleat, simul et eiusdem, arctissi-
ma, uerissima, efficacissimaque coniunctione pariter,
ac omnium ιδιωμάτων possessione, participem reddat,
siue, breuiore atque neruosiore Damasceni loquendi
forma, λογωθεῖσαν, ἀποθεωθεῖσαν καὶ θεωμένην, exhibeat.

Πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος) Latine,
omnis plenitudo deitatis, id est, explanante Ioach. Ca-
merario, *plena deitas*. Codex Norimbergensis, ad
ueterem interpretationem, pro captu seculi inficeti
et rudis, sic satis probabili dictione expressus, et, an-
no 1483, non 1433, opinante Mich. Marolleſio, praeſ.
in tralationem suam Gallicam, sub incunabulis artis
typographicae, primum ab Anton. Koburgero editus,
Germanice reddit, *Alle Vollkommenheyt der Gottbeyt*. Lu-
therus uero omnium accuratissime, *die gantze Fül-
le der Gottbeit*. Graecam loquendi rationem, afflatis

diuino spiritu scriptoribus tritissimam, nunc exquiramus, ubi *substantiuum*, πληρωμα, ut in scholis docent, pro *adiectiuo*, πληρης, inuenitur, a qua non modo non abhorruit incorrupta quondam Graecia, sed etiam hac fuit gauisa. Mirari itaque in mentem uenit, uiros harum literarum peritissimos, Georg. Pasorem, Casp. VVyssium, Io. Vorstium, Theodoric. Hackspanium, ut multis aliis, praesertim ex ordine Theologorum, ignoscamus, eam uocum structuram, ob summam additorum ad nomen uocabulorum inopiam, Hebraeorum propriam esse, contendere, proprioque nomine *Hebraismum* appellare, et ex hac, compluribusque, διαλεκτον Εβραϊζουσαν fingere et conflare, quos cum in poetis, Hesiodo, Euripide, Aristophane, tum λογογράφοις, Aeschine, Demosthene, Aristotele, Plutarcho, exemplorum copia affluentibus, tam hospites esse et peregrinos, uix credibile uideretur. Quid, quod eadem, dicendi ratio praecipue cum Latinis et Germanis, iucundo linguarum nexu et cognatione, communis est, qui, ponderis pariter grauioris, ac uenustatis, causa, επίθετα in *substantiua* conuertunt, eaque, nouorum accessione appositorum, augent et exornant, hunc amplificandi modum, in quo singulare styli artificium est reconditum, illis, qui plus quam doctorum uulgi, sapere uolunt, magnopere approbantes. Cantius paullo Th. Gatakerus, eximius plane philologus, sentit, cui talis demum locutio ab Hebraeis profecta uidetur, si *substantiua* a *substantiuis*, loco *adiectiuorum* positis, illisque subiunctis, regantur, uerbi gratia, ὁ πλοῦτος τῆς δόξης, *diuitiae gloriae*, id est, *gloriosae*, Col. 1, 2, cuiusmodi multa ex N.F. cumulat, et Seb. Pfochenio obiicit, tanquam omnis Graecorum auctoritatis

ritatis expertia, et nodos inexplicabiles. inspiciatur
Differt. de N. I. stylo, c. XV. Sed, quod pace tanti uiri
dixerimus, fallit, falliturque ipse, quia eiusdem generis
formulam, *μορμὴ τοῦ θεάσεως*, *laruam audaciae*, pro, *αι-*
δασεν, in Aristophane, equ. p. m. 824, item *κυνέην αἰδέ-*
μαντος, *galeam ferri*, pro, *ferream*, in Heliodo *ἰάσπ.* 136
37, animaduertimus, hocque posito et stabilito, asse-
ueramus, magno utique eruditionis Graecae dis-
crimine, pro *Hebraïsmis* uenditari, aut obrudi, quas
uel unius scriptoris probabilis et idonei, siue sit,
adstrictus numeris, siue solutus, exemplo uindicari
possunt. De quo alias, ex instituto, differendi locus erit.
Pergamus ad τὸ πᾶν, quod, cum τῷ πλήρωμα coniun-
ctum, a Luthero explanatur *ganz*, notione uidelicet
συνεκδοχικῆ totius, cunctis partibus absoluti et perfe-
cti, pro nota uniuersi, omnis, diuinitatem, quanta-
cunque est, sine exceptione, enunciante. uid. Glas-
sius, Phil. S. p. m. 1374, 75. Non minus ambarum uo-
cum usus, apud Hebraeos aequae, ac Latinos, mirifico
illo potiorum linguarum concentu consensuque, late
patet, quandoquidem saepius, sine uitio tamen, inter
se confusae leguntur. Caue autem, id adiecti uoca-
buli *πλεονασμῶ*, seu *παρελιύσεις*, superuacaneae scilicet
et prorsus inani, attribuas, quasi uero uox *πλήρωμα*,
per se, sine adiectione, explicandis animi sensus
sufficeret, denotans id, quod integrum est et perfe-
ctum. Quin potius existimes, additum illud plus
ponderis asserre, ac sententiae uim augere et inten-
dere, tam Graecorum more, quam Latinorum,
qui, praeter coniunctionum, aduerbiorum, et prae-
positionum redundantiam, *substantiuo* interdum ap-
ponere *adiectiuum* solent, fere superuacuum atque si-
per-

perfluens, idque aut ornamenti, aut uehementioris significationis, causa, quod Grammarici, cum Casp. VVyffio, et Dan. Vechnero in Hellenolexia, nequaquam pro eo, ac par fuit, attenderunt. Iusto prouehimur ordine ad uocabulum, semel in N. I. obuium, Θεότης, in quo conuertendo mirum quantum et theologi, et philologi, uariant, parsque illud diuinitatem, pars deitatem, pro diuerso uel confundendi haec, uel distinguendi, proposito, interpretantur. Sunt enim, in iisque Theod. Beza, Io. Piscator, Gu. Estius, numerantur, quibus τὴν Θεότητα a τῇ Θεότητι separare, et sic internoscere placet, ut illa in οὐσία, haec in attributionibus Dei, cerneretur. Io. Gerardo nostro haud inuito et repugnante, immo Erasmo et Sebastiano Schmidii, ac Iac. VVellero, assensu suo comprobantibus, quorum alter Θεότητα uocat aliquid *de essentia et attributis diuinis*, colleg. bibl. post. pag. 36, alter, utriusque uocis explicationem duobus complectens momenti, illam ad τὸ τί ἐστὶ, hanc ad τὸ ὅτι, spectare arbitrat, posito commentationis suae fundamento in eo, quod haud omnia λόγια θεῶ, sed duntaxat certa, de existente Deo, ac quibusdam eius attributionibus, testantia, nimirum Θεότης καὶ ἡ αἰδιος δύναμις, hominibus, a uero Numinis cultu alienis, ex natura dicuntur cognita, Rom. I, 20. adeas licet annot. in hunc locum. Nos, perspectis utrinque rationibus, ab iis, qui significatione haec disparia miscent, atque unum et idem faciunt, plane dissentimus, memoria repetentes Augustini uerba: *Hanc diuinitatem, uel, ut sic dixerim, deitatem: nam et hoc uerbo uti iam nostros non piget, ut e Graeco expressius transferant, quod illi Θεότητα appellant*, l. VII, Ciuit. Dei, c. 1. Ea quoque causa, sine dubitatione, interpretata

pretationis Belgicae ueteris codicis sacri correctores
permutant, ut in locum uocabuli *Godbeyd* substitue-
rent *Goddelickbeyd*, teste Iac. Laurentio, in Paulo *δο-
σολογία*. Similiter reddendum Germanice, *Göttlichkeit*,
a quo tamen, elegantiori linguae nostrae generi adeo
non usitato, et peregrinum quid sonante, ac poetico,
prudens abstinuit Lutherus, cui ubique arrisit *Gott-
heit*, Act. XVII, 29, Rom. I, 20. Quod si Grammati-
corum iudicio stare uellemus, sententia nostra non
deserenda foret propterea, quod *θεῖος* denominans, a
θεός ductum, haud secus, ac Latinorum diuinitas,
ab adiecto nomine, diuinus, de origine sua nihil fere
immutat, hoc uero, *denominatiuum*, a denominato,
θεός, ortum, rem aliquam afficit, eidemque addi-
tur, ac de ipsa praedicatur: *θεός* contra, sine am-
bagibus istis, et nullius interuentu uerbi, proxime
ex *θεός*, proficiscitur, et notionem naturamque huic
finitimam simillimamque retinet ac tuetur. Deinde
nullo modo est uerisimile, Paulum, puri integrique
sermonis retinentem, nec in scriptoribus hospitem,
quod nemo homo, uel mediocriter doctus, infitari au-
dit, sine causa, id est, cogente nulla necessitate, nouum
plane, et inauditum Graeciae, uocabulum confinxisse,
cum *θεός* et *θεῖος* suppeterent, facileque occurre-
rent, nisi, ad exprimendam Numinis mentem, my-
steriique tanti rationem, minus illa ualere, suumque
hoc significantius praestantiusque esse, intellexisset.
Itaque *Glossarium* posterius diuinitatem tantum et
maiestatem Latine reddit, accuratius multo, quam
aut H. Stephanus, qui supra a nobis disiuncta, secus,
ac fieri oportuit, significatione coniunxit, aut uarii
conditores *Dictionarii* Graecolat., qui sub *θεός* expo-
sitiō.

fitione multa coaceruant, in iisque talia huic tribunt, qualia in alterum potius quadrant, cuiusmodi sunt, numen, prouidentia diuina, et diuinitas, Hefychio et Suida, certo industriae non ubique adhibitae indicio, plane tacentibus, Suicero autem unam solum, ex uocibus, leuiter perstringente. Quin eodem mentis Georg. Eniedinus, Photinianus, est prolapsus, ut ex contextu nostro grauem istam, sibi que iuuenissimam, penitus tollere, atque cum illa leuiore commutare, niteretur, perinde, ac si uitio scribentis olim irrepsisset. Sed enim uero religio nobis sit, ea, quae doctissimus uates de industria, summoque studio elaborata, posuit, aut secerni uoluit, ipso ueluti reclamitante, uel mutare, et dimouere ex pristina sua et stabili fede, uel paria facere, ac permiscere. Basilius scribit, τὴν Θεότητα aliis esse ἐνεργείας, aliis plerisque φύσεως, ἐνδεικτικὸν ὄνομα, ad Eustathium, medicum, ep. LXXX. A Dionysio, Areopagitae nomen mentiente, haec ita describitur: Ἔστιν ἡ πάντα θεωμένη πρόνοια, καὶ ἀγαθότητι παντελεῖ πάντα περιθέουσα, καὶ συνέχουσα, καὶ ἑαυτῆς ἀποκληροῦσα, καὶ ὑπερέχουσα πάντα, τὰ τῆς προνοίας αὐτῆς ἀπολαύοντα, de diuin. nomin. c. XII. Verum minus distinxit, nec ad eius uim atque naturam demonstrandam apposite, quippe cum potius talia τὴν θεότητα attingant. Quarum profecto discrimen nec antiquitatem fugisse, ex Augustino supra didicimus, qui, iam tum Latinam uocem *deitas*, necessitatis causa, deficiente simili, factam, adeoque barbari labe seculi adpersam, in consuetudinem uenisse, fatetur. Immo, ante eum, Hieronymus eadem usus fuit: *In tribus personis deitas una subsistit*, ep. LVII, ad Damasum. Ultra progredi, et originem exquirere ultimam,

nam, in tanta subsidiorum penuria, quae ad medium
aeuum, eiusque prorsus inquinatam Latine loquendi
facultatem, pertinent, non licet, quoniam Io. Meur-
sius, et G. I. Vossius, in peregrinorum commentariis
uocabulorum, nihil, Carol. Dufresneus parum, ad in-
stitutum nostrum conferunt, Christoph. demum Cel-
larius, in curis posterior., supra a nobis allata tantum
confirmat. Nec ab hoc loco alienum est, admone-
re, imperatores, in solenni Chalcedonensi conuentu,
non θεότητος, sed *θεϊότητος*, nomine, honoris ergo, com-
pellatos esse, part. I. ep. 37, act. I, pag. 246. legatur Io.
Filescus de idololatr. polit. Restat, ut interpretatio-
num diuortia uideamus, in quibus primo loco nu-
meroque Syriaca habetur, quae, quamuis una, tribus
diuersis locis, uoce, אלהות, eademque diuinam in-
dicare naturam solita, apud Edmund. Castellum uero,
Lex. heptagl., et *deitatis*, et diuinitatis, et diuinae ma-
iestatis notione simul, ac promiscue explicata, utatur,
ab Imman. tamen Tremellio, suam cuique significa-
tionem tribuendo, recte distincteque, in Latina tra-
latione, quasi corrigitur, ut de Arabica, et aliis, Bri-
ni VValtonii *Bibl. polygl.* comprehensis nihil dicamus.
Vetus, quae uulgata nuncupatur, posthabita prorsus
uocum differentia, non minus errat, manifesto sane
argumento, Hieronymum falso huius autorem per-
hiberi propterea, quod uocabulum *deitatis*, iam tum
in styli sacri consuetudinem adductum, et a semet
ipso usurpatum, hic adeo non refugisset, ut eo nihil
prius antiquiusue habuisset, et aliud, quanquam La-
tinus, minoris tamen momenti, sumere, religioni
sibi duxisset. A recentioribus conuenientior diui-
nae menti inita conuertendi ratio est, in quibus San-

tem, Erasmmum, Tremellium, Bezam, Schmidios, potissimum commemoramus. Omnium ineptissime Photiniani, una cum Socinianis, per dona, et diuinæ patefactionem uoluntatis, Graecum efferunt, et explanant, H. Hammond, et, quod uehementissime dolemus, Io. Clerico, V. C. suffragante. Nobis hic profecto tempe rare non possumus, quin in tantis, tanta literarum luce collustratis, uiris eneruandi longe grauissimi huius oraculi conatum obstupescamus, et calumniam, siue, maliciosam eius, quod sole ipso illustrius clarissusque est, interpretationem detestemur. Proh Deum immortalem, si notiones, pro ingenii cuiusque propensione, aut partium studio, contra euidentem, et uocum, et dictionum naturam, comminisci liceret, tot exitura essent sententiarum monstra, quot homines peruersi, et nouarum studiosi rerum. Sanius, eaque fundatissima, et extra omnem controuersiam posita, explanatio haec est: In Christi corpore inhabitat plena *deitas*, id est, tota, quanta quanta est, diuina *οὐσία*, simul cum cunctis *ιδιώματι*, eī arcte connexis. *Si enim aliquid minus est, ubi omnis plenitudo est, aut, si aliquid deest, ubi totum est plenum,* Vigilius argute quaerit, lib. III, de assumt. hom. tomo II, opp. Athan. p. m. 407. Ex quo nunc facile cognoscitur, quid ad sectatorum tam Caluini, quam Loiolae, amice hic conspirantium, respondendum sit ratiocinationem: aut omnia *αὐχμηρὰ τῆς θεότητος* cum humana Christi natura sunt communicata, aut quaedam, aut nulla: sed non omnia, quod haec dici nequit infinita, immensa, cetera: nec quaedam, quia mente duntaxat et cogitatione ab *οὐσία* distinguuntur, concessoque uno, arctissimum ob uinculum, re ipsa

ipsa concedatur et alterum, necesse est: ergo nulla. Exprimi uerbis non potest, quantam illi uim, quantumque momentum, huic argumentationi tribuant, ut non alia C. Massonius, a Lutheri sacris in Caluini partes se pertractum, ipsemet ingenue fateatur, eiusdemque focii olim in colloquiis, Mompelgardensi, Maulbrunnensi, et Neoburgensi ad Istrum, nostrates ualde urserint, et adhuc urgeant, ac de gradu deicere, et laqueis uelut irretire, conentur. Quibus tamen facile expeditur, si Spiritum S. ducem sequamur, et sententia ipsius, quae non aliunde, quam ex uerbis diligentissime excussis perspectisque, constat, insistamus, nec, ab ea, uel transuersum unguem, in deprauatae rationis diuerticula, nos abripi, patiamur. Sic ad unum omnia *ιδιώματα*, seu *χαρίσματα*, sine ulla exceptione, quemadmodum paullo ante ostendimus, humanam Christi naturam possidere, adeoque totum ibi diuinitatis complexum, ratione *κατοικήσεως*, non *ἐνεργείας*, reperiri, pie credimus pariter, ac docemus. Qua una maximi ponderis distinctione, ex contextu sponte enata, et tanquam oblata, antiquissimorum, item doctorum similitudine, ab animo cum corpore, domicilio ipsius, uti Cicero, lib. I de nat. deorum, lectissimo uocabulo utitur, copulato, licet hanc, reliquasque, Rob. Bellarminus, M. Chemnitii aduersarius, risu excipiat, atque Hieronym. Zanchius, Anton. Saedel, et sodales, temere perstringant, quicquid, et quantum, scire aeterna nostra salute interest, plane, plene, perfecteque erudimur iuxta, ac contra dissentientes obfirmamur. Tandem in ratione, cur tale quid factum fuerit, c. I, com. 19, huius epistolae, reddita, conquiescimus: *ἐν αὐτῷ ἐυδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικήσαι*. componant. Dan. Heinsii exerc. sacrae.

Σαμα

Σωματικῶς) Graeco Latinum, *corporaliter*, una Syri Arabisque consensione, respondet. At Germanis, praesertim seculis superioribus, nondum humanitatis studio excultis, hic aqua haeret, ut partim locutiones plane omiserint, quod in codice S. Norimbergensi, anno 1483, factum, partim in ambiguas, intellectu difficiles, et ineptas etiam, transtulerint. Operae pretium non nullum facturi sumus, si, data hoc loco occasione, cursim, cum impolitam prorsus illorum temporum conditionem perstringamus, quibus, quicquid, a doctorum scilicet istorum intelligentia remotius, in Latino, eoque ueteri, scripturae diuini oris uolumine, mendis inquinatissimo, non satis poterant ingenio consequi, aut intactum reliquerunt, aut obscurum peraeque obscuro, rudi Minerua, explicarunt, tum maxime Lutheri initia et progressiones, in literis magis magisque addiscendis, ex iterata subinde interpretationis suae lima, iudicemus. In prima enim omnium monumentorum sacrorum editione, anno 1534, ante oculos uersatur uox *leiblich*, in altera, 1541, legitur *leibhaftig*, quae tomo VI Altenburg. p. 1258, uerbo *persönlich* planior fit. Nec dubium est, quin, super hoc momento, Philippi Melanchthonis sententiam exquisierit, cuius in Colofensibus esse discipulus optauit, epist. ad Nic. Amsdorffium, anno 1521 scripta, quemque praeceptorem suum in Graecis optimum, maximum, suspexit et coluit, ac N. I. a se conuersi emendatorem praedicaui, ad Georg. Spalatinum, 1518, et 1522. Iam uero τὸ σῶμα, corpus, quod rectius uulgo cognoscere hic maximi refert, notione uaria et multiplici praeditum, ad rem animantem, et inanimam, tam Graeci, quam Latini,

Latini, memorabili denuo linguarum concordia, solent accommodare. uid. Er. Schmidius, enodandarum sane uocum egregius artifex, Luc. XII, 22. In sectionis nostrae commate 17, ἡ ἐστὶ σῶμα τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα τοῦ χριστοῦ, τὸ σῶμα, τῆ σῶμα oppositum, rem ipsam iam iam praesentem, et in luce oculisque positam, eoque omnibus perfectam partibus et expletam, designat, quae, olim manca, obscuris tantum τύποις, et ueluti per transfennam, hominibus expectatione suspensis, praesignificabatur. Illam, formulis ex Cicerone depromptis, solidam et expressam effigiem, hos umbram et imaginem, eleganter uocares, quam tantum abest, ut Paulus σῶμα καὶ εἰκόνα coniungat, ut potius Hebr. X, 1, loco contrariorum ponat, pugnantiaque faciat, quorum alterum, alio nomine, εἶδωλον, alterum χαρακτήρα, siue χαρακτῆριον σιωμίδες, critici appellant, hocque iterum, subtiliori inuestigatione, τῶ ἀρχετύπω et πρωτοτύπω, pro diuersa, et uultus, et imaginis, in speculo ei respondentis, consideratione, opponunt, inspiciantur passim *Glossae*. Quod ad dictionem, σῶμα τοῦ χριστοῦ, attinet, communi Graecorum Latinorumque usu celebratam, de qua Muretus, uar. lect. c. 4. l. III, non VIII, mendo *Lexici* Cellariani, sub uoce, corpus, differit, circuitione aliqua, poetis haud insolita, idem ualet, ac simplex breuisque loquendi ratio, ipse *Christus*, latiusque patet, et, Coloss. I, 22, II, II, σῶμα τῶν ἀμαρτιῶν τῆς σαρκός, ipsa peccata carnis, item, apud Aristotelem, σῶμα τῆς πίστεως, ἐνθύμημα, ipsam probationem, siue Latinius, confirmationem, uel persuasionem, significat, quamuis ibi tum Muretus, contra uetustorum autoritatem codicum, in τοῦ σῶμα locum τὸ ῥῶμα substituatur, neruumque

que exponat, tum Christoph. Schraderus, alios secutus, πίστιν non fidem, qua notione artis oratoriae proprium est uocabulum, sed probationem, neglecta Latini munditie, interpretetur, Rhet. I. c. 1. At uero illud, distincte separatimque hic explicandum, ut paullo ante indicauimus, a τῆ σκιᾷ contrario nomine distat, quae in lege, legisque actionibus, exempli gratia, βρώσει, πόσει, μέλει ἐορτῆς, νομηνίας, σαββάτων, commate 16 breuiter a Paulo strictimque nominatis, et aliis, in epist. ad Hebraeos copiose studioseque propositis, cernitur. Huc στοιχεῖα τοῦ κόσμου pertinent, quorum quidem semel iterumque ac saepius mentio fit separatis locis, natiua tamen ueraque sententia, commentationum uarietate, adeo impedita est, ut, quor diuersa uocis momenta reperiuntur, tot afferantur explanationes, quas instituti ratio non finit percensere. Nobis in transitu admonere satis est, στοιχεῖα, praesertim cum adiectione τοῦ κόσμου, id est, uerbum ex uerbo, *elementa mundi*, quotiescunque in N. F. hoc de argumento perscriptum legitur, non secunda significatione, quatenus cuiuslibet generis principia et rudimenta sic appellantur, nec tertia, quae umbram, ex Aristophane et Iul. Polluce, describit, atque cum primis Io. Clerico in praesenti probatur, sed prima, saltem ad primam proxime accedente, omnium accuratissime explicari. Haec enim non tam ipsa physicorum elementa declarat, quam partes mundi ex elementis constitutas, aut res, aliquid inde haustum, acceptum, libatumque habentes, ut, aquam, ignem, lunam, sanguinem, carnes animalium, praepitium hominis, templum, arcam, tabernaculum, aliaque ad spectabilia, et tractabilia, quorum ope ac instrumento ritus, cere-

ceremoniae, et decreta, lege Moſis iniuncta, perage-
 bantur. Quae magnam quidem philoſophiae Iudaicae
 partem conſciebant, aduentu tamen corporis, uide-
 licet Chriſti, umbrae inſtar, cedere, ac penitus euane-
 ſcere, debebant. Lutherus, interpretum facile princeps,
 μετανομικῶς effectum pro efficiente ponens, ubique ex
 Graeco Germanicum *äußerliche, Welt-Satzungen* fa-
 cit, magisque ſibi conſtat, quam Angluſ, qui modo,
elements of the world, modo, *rudiments of the world*,
 id effert, non fallaci ſane indicio, ancipitem cogitandi
 curam ambiguum uocabulum ipſi attuliſſe. Norim-
 bergenſis ille idem uernacula repetit, *Elementen dieſer
Welt*. Nunc complicatam τοῦ ſωματικῶς, ſemel ſui co-
 piam facientis, notionem euoluamus, quod eo difficili-
 us futurum eſt, quo minus profani, ſi a Plutarcho diſ-
 ceſſeris, inquirendi nobis uiam monſtrant. Is enim
 unus ex omnibus, quantum quidem adhuc ſcimus,
 ad uerbio hoc ſic utitur: *λείπεται τοῦτον, τὸ μέσον οὐ το-
πικῶς, ἀλλὰ ſωματικῶς, λέγεσθαι*, Latine, interprete
 Gul. Xylandro, ita habet: *Reſtat, ut medium non
loci ratione, ſed corporis, accipiamus*, de orac. def.
 tomo II, pag. 424, edit. Francof. 1620. Iudiciale
 formulam, *ſωματικῶς ἐπομάσαι, corporaliter iurare*, Car-
 Dufreſneus annotauit, *Gloſſ. Barbarogr.* Latinum uero
 rem ipſam denotare, Io. Calu. docet, *Lex. I. Antiqui uo-
cum explanatores, Gloſſariographos* dicimus, et Gram-
 maticos pariter, ac Scholiaſtas, cum recentioribus
 philologis, ſpeciatim illis, *Bibliorum crit.* uolumine V
 concludis, nihil, certe parum memoratu digna, hic
 produnt. Quod pari modo in Suida, et Io. Caſp. Sti-
 cero, iure delideres, officio ſuo, in enucleandis ſcitu
 oppido neceſſariis, iisdemque ad theologiam perti-
 nentibus, non diligenter, expectationique conuenien-

D

ter,

ter, functis. Contra ea doctores, excellentiore patrum nomine clarissimi, campum aperiunt, in quo latius excurrere, uariumque ac multiplicem usum, in coetu sanctiore, cognoscere licet. Multa inde paucis complectemur, et ad quatuor potissimum capita ueterum explicationes reuocaturi, primo loco uocabulum *οὐσιωδῶς* ponemus, quod, seculo V, Cyrillus, Alexandrinus, cum Nestorio, Samosatensi studioso, eoque statuyente, τὰς φύσεις παντάπασι ἀκωινώτους πρὸς ἑαυτὰς εἶναι, conflictatus, ad ueram naturarum coniunctionem declarandam, frequenter usurpauit quidem, sed germanam uerbi intelligentiam non satis excussit, uelutigiis doctrinae suis insistentibus cunctis, donec, post Chalcedonense concilium, propter Eutychianos, ἐνόησεν καὶ οὐσίαν, siue οὐσιωδῶς, paulatim in desuetudinem ueniret. Deinde, idem ualuit ac ὑποστατικῶς, id est, ad uerbum, barbare loquendo, *substantialiter*, seu potius *personaliter*, inualuitque ἑνωσις ὑποστατικῆ, ἢ καὶ ὑπόστασις, omnium, ut tum uidebatur, commodissima appellatio, et multis etiamnum probata, quam τοῦ σώματος uim altius ex Graecia repetunt, auctoritateque Thucydidis, Strabonis, Aristotelis, Euripidis, stabiliunt, et cum τῷ προσώπῳ, uoce theologis Graecis non minus perspecta, exaequant. Tum τὸ σωματικῶς, τοῦτ' ἐστίν, ἐν σαρκί, aliquo uerborum circuitu, Io. Damascenus, lib. de O. F. eloquitur, antiquitatis totius, praesertim Graeciae, integris disputationibus, sententiis, ipsisque uerbis scriptorum illorum in sua translatis, fidelissimus interpres. Nec Zanchius, discriminis inter θεότητα καὶ θεώτητα, recto integroque sensu, egregius defensor, fallit, ubi, plerosque omnes in his interpretandi formulis, ἐν σώματι, ἐν σαρκί, ἐν ἀέρω, σπασακωμένως, sibi consenti-

sentire, amicissimeque conspirare, ingenue, contra ac
Georg. Sohnius, affirmat, lib. III de trib. Elohim, cap. 4.
Cui ex Ignatio, Iustino, martyre, Tertulliano, A-
thanasio, Chrysofomo, Theodoretto, compluribus-
que aliis, cumulate fidem facere possemus, nisi ad re-
liqua maioris momenti esset festinandum. Huc,
prae ceteris, uocabula illa recens inuenta, mysterio-
que huic ἀνεξέρευνήτω καὶ ἀνεξιχνίαστω, ut Paulus Rom.
XI, 33, ait, sacra, exempli gratia, ἐνσωμάτωσις, σωμα-
τοῦθου, σάρκωσις καὶ ἐνσάρκωσις, Latine item conuersa,
incorporatio et incarnatio, spectant, quae inscribendi
libros saepe, Athanasio, Cyrillo, Cassiano, Anselmo,
occasionem dederunt. Restat denique expositio per
ὄντως καὶ τῶ ὄντι, ἀληθῶς, τῶ τυπικῶς oppositum, autore in-
primis Augustino, cuius uerba fusius repetere instituti
nostri maxime interest: *Non ideo corporaliter dicitur,*
quia corporeus est Deus, sed uerbo translato usus est Pau-
lus, tanquam in templo manufacto, non corporaliter, sed
umbraliter, habitauerit, id est, praesfigurantibus signis.
Nam illas omnes observationes umbras futurorum uocat,
etiam ipso translato uocabulo, ep. LVII. His itaque positis,
enumeratisque strictim sententiarum diuortii, etiam
atque etiam mirari in mentem uenit, nondum satis
de uera τοῦ σώματος ui ac potestate constare, atque
adeo interpretes uagari et errare, nescientes, quor-
sum se uertant, quemque ex ueteribus sequantur,
qui uel ipsi non ubique sibi similes sunt. Inde fit,
ut Cyrillus, Theodoretus, et Oecumenius, N. I. scho-
liastes Graecus uulgo dictus, modo ad οὐσιωδῶς, modo ad
τὸ ἐν σώματι inclinent ac propendeant, certe, tum ad
primi, tum tertii generis momentum corroboran-
dum, a recentioribus accersantur. Ex instituto autem
Patrum

Patrum explanationes excutere properantibus nobis non uacat, offensuris alioquin facile, τὸ ἐν σώματι, ἐν σαρκί, cum similibus horum, a doctoribus frequentatis, superfluens quid ac superuacaneum esse, cum id ipsum iam τῶ ἐν αὐτῶ, com. 9, contineatur, Augustinum quoque in contrarias partes, ambiguitate nominis, distrahi, qui superioribus mox, sine interuallo, subiicit: *Aut certe corporaliter dictum est, quia in Christi corpore, quod assumpsit ex uirgine, tanquam in templo, habitat Deus.* Nec secundum, quod Chemnitius noster uulgarē uocat, uidelicet ὑποστατικῶς, omni exceptione maius est, licet Hebraeorum pariter, ac Graecorum. loquendi consuetudine se tueri, et coniunctionem naturarum ὑποστατικῶν planiorem facere, eamque ab habitatione, in sanctis hominibus, nonnullis recte distinguere uideatur. conf. Flacius, sub uoce *corpus*. Scholasticorum, quos nominant, Photinianorum, ac Calvinianorum ineptias ne ultimo quidem loco numeroque dignas, arbitramur. Nos tandem, diligenter interioribus exploratis perspectisque, et dictionis, et contextus, rationibus, Augustini sententiam, menti Spiritus S. tantum consentaneam, hic nostram facimus, ac τὸ σωματικῶς non οὐσιαστικῶς, ὑποστατικῶς, ἐν σαρκί, seu σώματι, ac τυπικῶς, sed ὄντως, ἀληθῶς, pro ratione corporis, id est, uere, perfecte, solide, aut Germanice, *leibhaftig*, siue *persönlich*, sine dubitatione, nec tot tantorumque uirorum, quorum uix numerum in eas, auctoritatibus deterriti, donec certiora edoceamur, explanamus, rerum pondera, quae in aduerbio illo frustra quaerunt, iam supra subtiliore uerbi κατοικεῖν tractatione complexi. componant. S. Glaffius, P. S. p. m. 1118. et 1449, ac praesertim H. V. Vitfius Miscell. S. I. II. d. I. de ~~tabern.~~ tabern. Leuit. mysteriis, speciatim n. 30.

Wittenberg, Diss., 1707

Wittenberg, Diss., 1707

ULB Halle

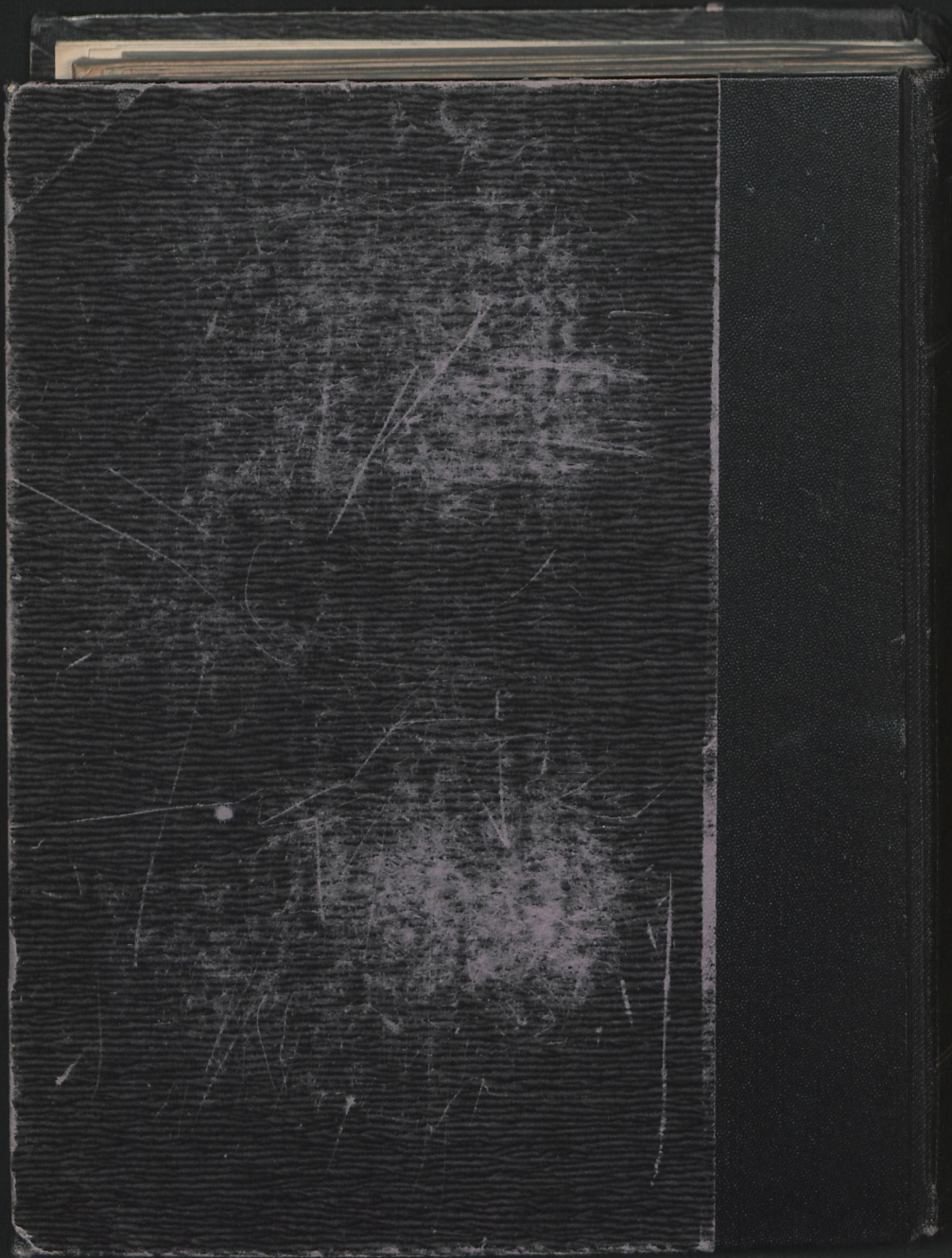
003 588 122

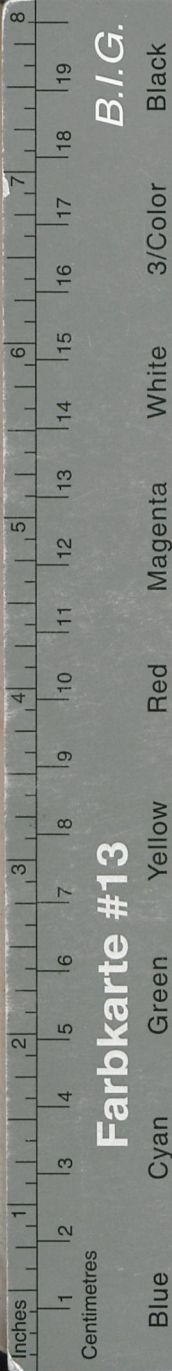
3

v. D. 78

B.I.G.

Farbkarte #13

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

. B. V.
 TA MISCELLA
 SITIORA,
 XIME
 /VM FOE-
 E INTERPRE-
 DVM,
 ESIDE
 KIRCHMAIERO,
 LIT. PROF. P.
 DISCEPTATIONI
 MITTIT
 IVBSCHMANNVS,
 SA THVRINGVS,
 XIX OCTOBR.
 c 1719 c VII.
 . Q. C.
 PVT. I.
 MBERGAE,
 SCHROEDTERI, ACAD. TYP.

1607
46

8

